

## Informationen zur Umwelt und für Naturreisende auf Kreta:

Πληροφορίες στο περιβάλλον και για τους ταξιδιώτες για την Κρήτη:

## Μια παραδοσιακή χειροτεχνία υπό εξαφάνιση;

### Η «συνοικία των βυρσοδεψείων» στα Χανιά -Τα Ταμπακαριά

Ένα άρθρο του μέλους μας *Μαρία Ελευθερία*, Άγιος Νεκτάριος / νότια Κρήτη



Τα Ταμπακαριά, ένας ασυνήθιστος χώρος, μια συνοικία χανιώτικων βυρσοδεψείων έξω από τα παλιά ενετικά τείχη των Χανίων, μακριά από τις γνωστές τουριστικές διαδρομές, στην περιοχή Χαλέπα, με τα πρώην μεγαλοπρεπή αρχοντικά του. (βλ. εικ. αριστερά)

Άλλοτε διαμόρφωναν τα βυρσοδεψεία ένα μεγάλο κομμάτι της ακτής στη Χαλέπα, σήμερα βρίσκονται τα λιγοστά εργοστάσια, στα οποία εξασκείται αυτό το επάγγελμα, ανάμεσα σε εγκαταλελειμμένες αποθήκες και σε ερείπια.

Πριν από μερικά χρόνια όταν επισκέφτηκα για πρώτη φορά την συνοικία των βυρσοδεψείων, έμεινα έκπληκτη. Ένοιωθα σαν να είχα κάνει ένα ταξίδι μέσα στο χρόνο. Μηχανήματα, εκτός

λειτουργίας, στέκουν σήμερα όπως και τότε στην άκρη του δρόμου. Τεράστια ατσάλινα και ξύλινα βαρέλια γεμίζουν ψηλές αποθήκες εγκαταλελειμμένων επιχειρήσεων (βλ. εικ. δεξιά κάτω).

Πρωτόγονα μηχανήματα με γρασαρισμένες αλυσίδες φαίνονται σαν να περιμένουν να μπουν πάλι σε λειτουργία. Μηχανές μέσα στη σκόνη και στη σκουριά κάνουν όνειρα από καλλίτερες μέρες σε κάποιες σκοτεινές γωνίες. (βλ. εικ. αριστερά κάτω).

Μερικά βήματα πιο πέρα ακούγονται οι κρόταλοι περιστρεφόμενων βαρελιών που γυρίζουν γύρω από τον άξονά τους και το βουητό βαριών μηχανημάτων, τα οποία έκαναν εδώ και δεκαετίες καλά λαδωμένα την δουλειά τους. Σιωπηλοί και συγκεντρωμένοι εργάζονται οι άνθρωποι με τις δορές, η ατμόσφαιρα βαρύνει από τις πικρές ανάμικτες οσμές από δέρμα, χημικές ουσίες, υγρό τομάρι και λιπαντέλαιο.



Εδώ ασκείται μια πανάρχαια τέχνη. Μετά από πολλά στάδια εργασίας και χημικής επεξεργασίας με διάφορες δευτικές ύλες και εργαλεία μετατρέπεται το ακατέργαστο δέρμα που δεν αντέχει στο νερό και στον αέρα σε στερεό και ανθεκτικό δέρμα.

Οι ακατέργαστες δορές φτάνουν στα βυρσοδεψεία κομμένες και αλατισμένες για τη συντήρηση στη διάρκεια της μεταφοράς ή σε ελάχιστες περιπτώσεις αποξηραμένες (βλ. εικ. επόμενη σελίδα).

Σε πολλά στάδια επεξεργασίας δερμάτων χρησιμοποιείται νερό. Το πρώτο στάδιο «νερού» είναι το λεγόμενο μαλάκωμα. Εδώ πλένονται τα δέρματα και τοποθετούνται στο νερό για να αποθηκεύσουν την φυσική ποσότητα νερού όπως φέραν πριν την συντήρησή τους (η επανύγρανση).

Το μαλάκωμα αλατισμένων προϊόντων διαρκεί μερικές ώρες ενώ αυτών των αποξηραμένων μέχρι και μερικές μέρες. Ακολουθεί το ασβέστωμα με λιωμένο ασβέστη ή ποτάσα. Με την πρόοδο της χημικής βιοτεχνίας στα μέσα του 19ου αιώνα και ανάπτυξη στις διαδικασίες της βυρσοδεψίας, χρησιμοποιούνται στο άνοιγμα των πλεγμάτων



ινών καθώς και στην αφαίρεση της τρίχας για λόγους χρόνου θειικό χρώμιο και/ή ένζυμα με τα οποία συντομεύεται αυτή η διαδικασία κατά πολύ. Η αποτριχωμένη δορά, που έχει φουσκώσει πολύ μετά το στάδιο του ασβεστώματος, ονομάζεται «ψίλα». Ακολουθεί η αποσάρκωση όπου απομακρύνεται μηχανικά ο υποδόριος ιστός. Πολύ παχιά δέρματα μπορούν να χωριστούν ήδη εδώ, σε αυτήν την περίπτωση κόβεται ο δόριος οριζόντια σε όλο του το μήκος. Η ακόλουθη απασβέστωση αφαιρεί τις χημικές ουσίες της ασβέστωσης από τη δορά του προηγούμενου σταδίου και εξουδετερώνει την αλκαλική δράση της στάχτης. Το δέρμα επαναφέρεται στη φυσική του διογκωμένη κατάσταση. Στη

συνέχεια ακολουθεί η ενζυμάτωση και ενδεχομένως να απολυπωθεί το ακατέργαστο προϊόν με απορρυπαντικό. Για να αυξηθεί η δυνατότητα απορρόφησης της δέψης τοποθετούνται οι δορές σε μια δεξαμενή με άλατα και οξέα.

Στη συνέχεια ξεκινάει η κύρια επεξεργασία του δέρματος. Μέσω της επεξεργασίας με ζωικές, φυτικές, ορυκτές ή συνθετικές δεσικές ύλες μετατρέπονται οι χημικές και φυσικές ιδιότητες των ψίλων.

Η «**επεξεργασία δερμάτων τύπου σαμούα**» ανήκει στους παλαιότερους τρόπους επεξεργασίας. Σε αυτόν τον τύπο χρησιμοποιούνται μαζί με λίπη ψαριών και ζωικά λίπη και όργανα, όπως π. χ. μυαλό. Τα δέρματα που επεξεργάστηκαν με αυτόν τον τρόπο είναι πολύ μαλακά και παρουσιάζουν μεγάλη απορρόφηση ύδατος.

Στη «**φυτική βυρσοδεψία**» χρησιμοποιούνται εκχυλίσματα καστανιάς, Quebracho, μμποζοειδή ή ξύλο βελανιδιάς, φρούτα του περουάνικου φυτού Tapa, ή ακόμα ρεβάντι.

Στη «**δέψη με άλατα χρωμίου**», στις μέρες μας την πιο συνηθισμένη βιομηχανική μέθοδο, χρησιμοποιούνται άλατα αλουμινίου, χρωμίου και ζirkονίου. Κατά τη μέθοδο αυτή περισεύουν επικίνδυνα απόβλητα για το περιβάλλον. Εκτός από το ότι κατά την επεξεργασία μολύνονται τα λύματα με βαρέα μέταλλα, έχουμε σορούς με παλιά δερμάτινα υποδήματα, σακάκια κτλ., που όταν καίγονται, μετατρέπονται τα υδρόφιλα άλατα του τρισθενούς χρωμίου (Cr(III)) σε τοξικά άλατα του εξασθενούς χρωμίου (Cr(VI)). Εμπειρογνώμονες υποθέτουν ότι τα άλατα του τρισθενούς χρωμίου (Cr(III)), τα οποία σε υψηλές συγκεντρώσεις μπορούν να προκαλέσουν αλλεργικές αντιδράσεις, υπό συγκεκριμένες συνθήκες (έρχοντας σε επαφή με τον ανθρώπινο ιδρώτα) μπορούν να μετατραπούν στα πιο τοξικά άλατα του εξασθενούς χρωμίου. Αυτά χαρακτηρίζονται σαν καρκινογενή.

Με την χρήση της γλουταραλδεΐδης εξαπλώθηκε τον πρόσφατο καιρό «**η δέψη της αλδεΐδης**».

Τα κατά αυτόν τον τρόπο παραγόμενα ανοιχτοκίτρινα δέρματα (ως επί το πλείστον σε συνδυασμό με τη δέψη με άλατα χρωμίου) πλένονται και χαρακτηρίζονται από την ευχάριστη απαλότητα τους, τέτοια κατεργασία έχουν τα δέρματα των προβάτων και «προβιές νοσοκομείο».



Μόνο μερικά είδη δερμάτων επεξεργάζονται με μια δεσική ύλη. Συχνά, χρησιμοποιούνται συνδυασμοί από δεσικές ύλες για να παραχθούν δέρματα με ιδιαίτερες ιδιότητες. Η σειρά και η ποσότητα των χρησιμοποιημένων δεσικών υλών και η ποιότητα των ακατέργαστων δερμάτων καθορίζουν το τελικό προϊόν. Αντί των κτιστών δεξαμενών, στα οποία γινόταν πριν η δέψη, χρησιμοποιούνται σήμερα περιστρεφόμενα ξύλινα ή ανοξείδωτα βαρέλια (βλ. εικ αριστερά), στα οποία επιταχύνεται η διαδικασία της δέψης των δερμάτων εξαιτίας της κίνησης.

Το δέρμα μπορεί να χωριστεί πριν ή μετά τη δέψη. Το δέρμα έχει μετά τη δέψη μια τραχιά και μια λιγότερο

τραχιά επιφάνεια. Η τραχιά επιφάνεια που ήταν προσκολλημένη με την σάρκα, ονομάζεται κρούτα. Αυτή έχει και τις δυο επιφάνειες τραχιές και επεξεργάζεται περαιτέρω σε καστόρι ή με μια επικάλυψη μπορεί χρησιμοποιηθεί αντικαταστάοντας το δέρμα. Δέρμα ονομάζεται η λεία επιφάνεια, θεωρείται ως πολύτιμο μέρος της δοράς και εμφανίζει μια χαρακτηριστική μορφή της επιφάνειας.

Αυτή η πλευρά προετοιμάζεται κατάλληλα, με διάφορες χημικές και μηχανικές μεθόδους, ανάλογα με τον επιθυμητό προορισμό της.

Άσχιστο ή Ακέραιο δέρμα ονομάζεται η δορά που δε σχίζεται. Μετά τη δέψη ακολουθεί η ισοπάχυνση του δέρματος, το σκέφισμα, που γίνεται με τη βοήθεια βαριάς σκεφιστικής μηχανής ακριβείας (βλ. εικ. αριστερά κάτω). Οι εργασίες στο στάδιο «νερού» και ο τρόπος της δέψης καθορίζουν βασικά την απαλότητα, την ελαστικότητα και πληρότητα του δέρματος, καθώς επίσης την ικανότητά του στην απορρόφηση υγρασίας και βαφής.



Προ παντός κατά τη δέψη με ορυκτά αποκτώνται οι ειδικές ιδιότητες του τελειωμένου δέρματος από την περαιτέρω επεξεργασία με επιπλέον δεψικές ύλες, με βαφές και λιπαντικά (βλ. εικ. δεξιά πάνω).

Το χρώμα του δέρματος επηρεάζεται από της δεψικές ουσίες. Έτσι στη φυτική δέψη ενδεικτικές είναι οι αποχρώσεις καφέ έως καφέ-κόκκινο, στη δέψη χρωμίου το λευκό και στη δέψη με ζωικά λίπη το κίτρινο. Για τον λόγο αυτό βάφετε το δέρμα (βλ. εικ. Κάτω).



Μέχρι περίπου το 1860 χρησιμοποιούνταν αποκλειστικά φυσικά χρώματα για τη βαφή του δέρματος, απεναντίας σήμερα χρησιμοποιούνται μόνο χρώματα ανιλίνης. Η βαφή γίνεται συνήθως σε βαρέλια, αλλά και με βούρτσα, ψεκασμό ή με κυλίνδρους. Το δέρμα μπορεί να βαφεί επιφανειακά ή ολοκληρωτικά. Οι χρωστικές ουσίες κάνουν έναν χημικό δεσμό με το δέρμα δίχως να μετατρέψουν την χαρακτηριστική του επιφάνεια. Εάν το δέρμα δεν έχει καμία ή μια ελαφρά επικάλυψη, ονομάζεται καθαρό δέρμα ανιλίνης. Τα δέρματα που έχουν βαφεί ολοκληρωτικά με ανιλίνη είναι ανθεκτικά απέναντι στη φθορά και στις γρατσουνιές, γιατί η επιφάνεια και η εσωτερική πλευρά έχουν το ίδιο χρώμα. Το δέρμα που έχει περισσότερη στρώση χρώματος ονομάζεται δέρμα ήμιανιλίνης και εάν η στρώση του περιέχει βιολογικές χρωστικές ουσίες που καλύπτουν ονομάζεται επικαλυμμένο δέρμα.

Το δέρμα γίνεται γυαλιστερό ή ματ ανάλογα με την επεξεργασία της επιφάνειάς του. Αυξάνεται επίσης η ανθεκτικότητα της επιφάνειας χρησιμοποιώντας ενωτικές ύλες, βιολογικές χρωστικές ουσίες και προσθήκες, οι οποίες επιφέρονται δια ψεκασμού, ποτίσματος ή δια κυλίνδρων (Roleroater).

Με σιδέρωμα (βλ. εικ. αριστερά), στίλβωση ή γυάλισμα λειαίνονται οι χρησιμοποιημένες ουσίες και στερεώνονται καλά στο δέρμα. Η δομή της επιφάνειας του δέρματος μπορεί να μετατραπεί με το φέλλωμα, το σταμπάρισμα, την διάτρηση ή την κοκκίδωση. Για την επεξεργασία της επιφάνειας του δέρματος μπορεί επίσης, όπως παράδειγμα στο λουστρίνι, να εφαρμοστεί βερνίκι πετρελαίου, επικάλυψη με φύλλο στην επιφάνεια του δέρματος. Τραχύ δέρμα παράγεται όταν η πλευρά σαρκός τροχίζεται και χρησιμοποιείται ως η ορατή επιφάνεια. Η εξωτερική επιφάνεια του δέρματος νούμπουκ λειαίνεται με ψιλό γυαλόχαρτο.



Η βυρσοδεξιά πάντοτε θεωρούνταν ως κακοφημισμένο και βρόμικο επάγγελμα. Η εγκατάσταση ενός εργοστασίου απαιτούσε ένα όχι ευκαταφρόνητο κεφάλαιο, χρειαζόταν συγκριτικά μεγάλο χώρο και για αυτόν τον λόγο πήγαιναν οι εγκαταστάσεις κληρονομικά από γενιά σε γενιά.

Η δουλειά ήταν επικίνδυνη και σκληρή με φοβερές δυσσομίες. Εκτός τα προαναφερόμενα όργανα των σφαγίων χρησιμοποιούσαν οι βυρσοδέξες παλαιότερα και ούρα στην επεξεργασία δερμάτων. Φυσικές πρώτες ύλες ήταν πολύτιμες έτσι που αξιοποιούνταν όλα τα υπολήματα. Οι τρίχες στέλνονταν στα εργοστάσια παραγωγής τσόχας, λίπη και μέρη του υποδορίου πήγαιναν στην παραγωγή της κόλλας και της ζελατίνης.

Σε πολλές πόλεις επιτρέπονταν να εξασκηθεί το επάγγελμα σε συγκεκριμένους δρόμους ή συνοικίες εξαιτίας των καταχθόνιων δυσσομιών και του κινδύνου της υγείας. Η επαφή με σάπια δέρματα προκαλούσε την πρόσβληση των εργατών με σπλινάνθρακα και άλλες ασθένειες. Ακόμα και σήμερα απαιτείται η προστατευτική στολή σε ορισμένα στάδια εργασίας, όπως φανερώνει η καταστραμένη επιφάνεια αυτού του γαντιού (βλ. εικ. επάνω δεξιά).

Για όλους τους βυρσοδέξες ήταν και είναι το νερό απαραίτητο υλικό για τα διάφορα στάδια εργασίας. Έτσι βρίσκονται τα Ταμπακαριά των Χανίων δίπλα στη θάλασσα.

Μια επίσκεψη συνιστάται να γίνει τις πρωινές ώρες, διότι τα απογεύματα, ιδιαίτερα στους ζεστούς μήνες του καλοκαιριού, τα εργοστάσια είναι κλειστά.

Ξεκινώντας από την αγορά ακολουθήστε αρχικά τις πινακίδες προς αεροδρόμιο επί της οδού Ελευθερίου Βενιζέλου μέχρι την διασταύρωση με σηματοδότες που η πινακίδα για Χαλεπά σας κατευθύνει αριστερά παράλληλα με τη θάλασσα (δεξιά πάει για το αεροδρόμιο). Παραμείνετε επί της Ελευθερίου Βενιζέλου, που μετά την πλατεία Ελευθερίου Βενιζέλου μετονομάζεται σε οδό Χαλεπά μέχρις ότου φτάσετε σε



μα πλατεία με μια μεγάλη εκκλησία, την πλατεία Ευαγγελίστριας. Εκεί στρίβετε στον πρώτο δρόμο αριστερά στην οδό Αρμενίου που βγάζει στην θάλασσα. Ο πρώτος κάθετος δρόμος ονομάζεται οδός Κυριακής. Να θυμόσαστε αυτήν την διασταύρωση γιατί τα υπάρχοντα βυρσοδεξεία χωρίζονται από σπίτια. Ο πρώτος δρόμος πάει αριστερά, η οδός Κυριακής καταλήγει στην οδό Βουτσουναρίου, η οποία τελειώνει σε μια πλατεία επάνω στο βουνό. Με ένα ελαφρύ αριστεροδέξιο ελιγμό προσπερνάτε την πλατεία αυτή και ακολουθήτε την οδό Πλοιάρχων 1866 προς τα κάτω, από όπου μπορείτε να δείτε τα χαρακτηριστικά κόκκινα κεραμίδια των μεγάλων αποθηκών. Μπορείτε να παρκάρετε στο μικρό χώρο παραλιακά. Εδώ βρίσκονται δυο ακόμη ενεργά βυρσοδεξεία. Το μικρότερο ανήκει στο συμπαθητικό Χρήστο Φιλοΐτη (βλ. εικ. μπροστινή σελίδα).

Τα παραδοσιακά εργαλεία παλιών εποχών κρέμονται ορατά για όλους σε μια σανίδα (2. από δεξιά το εργαλείο ισοπάχυνσης, αριστερά το μαχαίρι αποκρέωσης και το μαχαίρι για την αποτρίχωση του δέρματος).



20 χρόνων ξεκίνησε ο Χρήστος Φιλοΐτης να δουλεύει εδώ και έμαθε την τέχνη από την αρχή. Πριν από 13 χρόνια αγόρασε την μικρή επιχείριση. Από τα δέρματα που παράγει γίνονται στην Κρήτη σανδάλια, παπούτσια ορειβασίας, ζώνες, τσάντες, σάκοι και λουριά για τα ζώα.

Επεξεργάζεται τα δέρματα από βοοειδή και αντιλόπες της Αφρικής με μιμόζα. Το κομμάτι κοστίζει ανάλογα το βάρος του γύρω στα 25 € (βλ. εικ. δεξιά).

Η χρήση φυτικών δεψικών υλών από μιμοζοειδή είναι αμφισβητούμενη. Τα μιμοζοειδή δέντρα<sup>1)</sup> καλλιεργούνται σε δεντροφυτείες της Αφρικής και νότια Αμερικής. Συλλέγονται κάθε επτά με εννέα χρόνια ολόκληρα τα δέντρα. Δεντροφυτείες με μονοκαλλιέργειες είναι οικολογικά αμφίβολες.

Όταν ο Χρήστος Φιλοΐτης έχει λίγη δουλειά, βοηθάει μια δεύτερη επιχείριση στη δεξιά πλευρά που ανήκει στον Αντρέα Σεργάκη (βλ. εικ. κάτω αριστερά), ο οποίος είναι εδώ και 30 χρόνια βυρσοδέφνης. Η επιχείριση που κληρονόμησε από τον πατέρα του υπάρχει από το 1925, αυτός όμως δεν θα μπορούσε να την δώσει στα παιδιά του, γιατί το κράτος δεν χορηγεί πια άδειες.



Λυπημένος με πικραμένη φωνή δηλώνει ο Αντρέας Σεργάκης: «Το κράτος μας αφήνει στην τύχη μας. Πρέπει να πληρώνουμε υψηλούς φόρους αλλά δεν μας δείχνει έναν βιώσιμο τρόπο για να εξακολουθούμε να υπάρχουμε.»

Ο Αντρέας Σεργάκης με ξεναγεί στην επιχείριση του. Πριν από μερικά χρόνια, με εξιστορεί, υπήρχε η ιδέα οι βυρσοδεψίες, οι οποίες αρχικά βρισκόταν έξω από τα Χανιά, να αναστηλωθούν πιο έξω από την πόλη εξοπλισμένες με μοντέρνα συστήματα

βιολογικού καθαρισμού, επειδή τα Χανιά συνεχώς επεκτείνονται. Στο μεταξύ περιτριγυρίζουν κατοικίες τα βυρσοδεψεία, τα απόνερα των οποίων όπως και πρώτα καταλήγουν ακαθάριστα στην θάλασσα. Το σχέδιο αυτό όμως απέτυχε, γιατί οι απαραίτητες ιδιωτικές επενδύσεις για την μεταφορά των εργοστασίων ήταν δυσανάλογα ψηλότερες ως προς τις αναμενόμενες επιδοτήσεις. Φαίνεται προς το παρόν ότι το πατροπαράδοτο επάγγελμα του βυρσοδέφνη στη Χαλέπα σβήνει.

<sup>1)</sup> (προς τις πληροφορίες για την οικογένεια των μιμοζοειδών βλέπε: [

[http://www.google.de/url?q=http://de.wikipedia.org/wiki/Mimosengew%25C3%25A4chse&ei=hFc5SgORGJyF\\_Ab7grHXDQ&sa=X&oi=spellmeleon\\_result&resnum=2&ct=result&usg=AFQjCNEN5dPlvxwscNamTBhCRQuT\\_k0yQ](http://www.google.de/url?q=http://de.wikipedia.org/wiki/Mimosengew%25C3%25A4chse&ei=hFc5SgORGJyF_Ab7grHXDQ&sa=X&oi=spellmeleon_result&resnum=2&ct=result&usg=AFQjCNEN5dPlvxwscNamTBhCRQuT_k0yQ) ])

Ο Χρήστος Φιλοΐτης μου εξηγεί συνοπτικά τα στάδια της εργασίας: «Τα δέρματα φτάνουν σε εμάς στεγνά και τα αποθηκεύουμε. Εάν παραστεί ανάγκη τα βάζουμε 4-5 μέρες στο νερό και μετέπειτα μπαίνουν για πολλές ώρες στο βαρέλι ως ότου μαλακώσουν. Κατόπιν προσθέτουμε ασβέστη στο βαρέλι, για να γίνει η αποτρίχωση. Έπειτα

αφαιρούνται με μια μηχανή τα λίπη και οι υπόλοιπες τρίχες, ξαναμπάνουν οι δορές στο βαρέλι για να ξεπλυθεί ο ασβέστης. Ακολουθεί ένα καινούργιο βαρέλι με νερό και μιμόζα για 6-10 μέρες. Στη συνέχεια στεγνώνουμε τα δέρματα και τα ισιώνουμε με μηχανές μετά τα ξανακρεμάμε μέχρι να στεγνώσουν τελείως, αργότερα συμπιέζονται και αφαιρούνται οι άκρες.» Ο Χρήστος Φιλοΐτης χαμογελά παρατηρώντας το έκπληκτο πρόσωπό μου και λέει: «Αυτά είναι μόνο τα βασικά βήματα εν συντομία. Φυσικά πρέπει να γίνουν πολύ περισσότερα πράγματα. Αναλόγως για πιο τελικό σκοπό προορίζεται το δέρμα είναι απαραίτητη μια ιδιαίτερη διαφορετική επεξεργασία.»

Ο κόπος μέχρι να γίνει μια δορά επεξεργασμένο δέρμα είναι μεγάλος. Από τα στάδια αυτά εξηγείται η διαρρυθμισή της επιχείρησης. Αναλόγως με το μέγεθος και τον διαθέσιμο χώρο βρίσκονται το εργαστήριο νερού και οι μηχανές για την ακόλουθη επεξεργασία σε ένα επίπεδο. Σε μικρά βυρσοδευεία μοιράζονται τα μέρη εργασιών σε δυο ορόφους (βλ. **εικ.** κάτω αριστερά). Κοινό σε όλες τις επιχειρήσεις είναι η ψηλοτάβανη αίθουσα με ξύλινα δοκάρια, στα οποία βρίσκονται γάντζοι για το κρέμασμα των δορών (βλ. **εικ.** κάτω δεξιά).



Αν θέλετε να εξερευνήσετε και τα άλλα βυρσοδευεία πάρτε την οδό Εμμανουήλ Βιβιλάκη, περάστε από το κέντρο διασκέδασης των Ταμπακαριών και στρίψετε ελαφρώς αριστερά μέχρις ότου ο δρόμος να πηγαίνει δίπλα στη θάλασσα, ξαναέρχεται στην οδό Ελευθερίου Βενιζέλου, όπου πρέπει να στρίψετε αριστερά. Επιλέξτε τον ίδιο δρόμο όπως προαναφέρθηκε ως την κάθετη οδό Κυριακής. Εκεί στρίψτε δεξιά, ακολουθήστε τον δρόμο μέχρι να συναντήσετε ένα παρεκκλήσι (βλ. **εικ.** δεξιά) όπου βρίσκεται και χώρος στάθμευσης. Η γειτονική ταβέρνα δουλεύει δυστυχώς μόνο κατά την περίοδο αιχμής.



Σε αυτό το κομμάτι της συννοικίας λειτουργούν άλλες πέντε επιχειρήσεις. Μια απ' αυτές είναι αρκετά μεγάλη και εν μέρη εξοπλισμένη με σύγχρονα μηχανήματα (βλ. εικ. κάτω αριστερά).

Εντυπωσιακό θόρυβο παράγουν τα περιστρεφόμενα βαρέλια μέσα στις ευρύχωρες τσιμεντένιες αίθουσες (βλ. εικ. κάτω δεξιά).



Εδώ θα ήθελα να αναφέρω, αυτό που εγώ θεωρώ σημαντικό: στα βυρσοδεψεία οι άνθρωποι εργάζονται σκληρά και θα πρέπει να τους δείξουμε σεβασμό και να τους χαρίσουμε την προσοχή μας. Στις εξορμήσεις σας προσέξτε να μην εμποδίσετε την ροή των εργασιών, αν θέλετε να τραβήξετε φωτογραφίες ζητήστε πιο πριν την άδεια. Προσέξτε επίσης τον εαυτό σας όταν κάνετε μια εκδρομή στα ερείπια γιατί μερικά από τα κτήρια είναι ετοιμόρροπα.

Για μένα, με τη γνώση της διαδικασίας παρασκευής, εξαφανίστηκε δυστυχώς η ψευδαίσθηση του συμβατού φυσικού προϊόντος, επειδή δεν έχει σημασία που παράγεται το δέρμα, η διαδικασία παραγωγής είναι παντού η ίδια. Χωρίς εγκαταστάσεις βιολογικού καθαρισμού και δίχως διατάξεις κανονισμού για ασφάλεια και υγεία γίνεται η παραγωγή εις βάρος των ανθρώπων και του περιβάλλοντος.

Η βυρσοδεψία στη Νότια Αμερική, την Ασία ή την Αφρική, απλά μετατοπίζει τα προβλήματα που προκύπτουν για το περιβάλλον σε αυτές τις εξωτικές χώρες και στους ανθρώπους που ζουν εκεί. Στη Βραζιλία εργάζονται στα βυρσοδεψεία ενήλικες και παιδιά δίχως αναπνευστική προστασία και γάντια. Ασθένειες δέρματος, διάρροιες, αλλεργίες και παρενοχλήσεις στα αναπνευστικά όργανα ανήκουν για το προσωπικό στη καθημερινή ζωή. Παρεπιπτόντως, ένα σημαντικό προϊόν εξαγωγής της χημικής βιομηχανίας, ακόμη και στη Γερμανία, αποτελούν οι τόνοι από συνθετικές δεσμικές ύλες στις λεγόμενες τριτοκοσμικές χώρες. Ομοίως, εξάγονται ως επί το πλείστον και τα δέρματα των ζώων που σφάζονται στη Γερμανία. Αυτά εισάγονται πάλι σαν επεξεργασμένα δέρματα έτοιμα για την περαιτέρω επεξεργασία.

Αντιθέτως έχει η κατασκευή του δέρματος π.χ. στην Κεντρική Ευρώπη το πλεονέκτημα ότι με τη χρησιμοποίηση εξελιγμένων διαδικασιών απόρριψης λυμάτων περιορίζεται η επιβάρυνση του περιβάλλοντος κατά πολύ. Απαιτείται από τα βυρσοδεψεία να σέβονται τα όρια που καθορίζονται από το νόμο. Το γεγονός αυτό φυσικά διαμορφώνει τις τιμές, που φαίνονται τουλάχιστον σε πρώτη όψη υψηλές, στην πραγματικότητα όμως είναι πολύ χαμηλές, αν έτσι αποφύγουμε να βλάψουμε τον όμορφο μας πλανήτη «Γη», που είναι το βασικότερο στοιχείο της ζωής.

Ολικές περιβαλλοντικές προσεγγίσεις βρίσκονται τώρα σε αρκετές γερμανικές εταιρείες.

Εδώ επεξεργάζονται κατά προτίμηση δορές ζώων, ανώδυνα εκτρεφόμενων, που χρησιμοποιούνται για την παραγωγή γάλακτος και κρέατος, από την ευρύτερη περιοχή. Εκλείπουν χρονοβόρες, βασανιστικές μεταφορές των ζώων: η συντήρηση με αλάτι, που πλένοντας προκαλεί οικολογικά προβλήματα μπορεί σε πολλές περιπτώσεις να αποφευχθεί. Εάν είναι απαραίτητο μπορούν τα δέρματα για την μεταφορά στα βυρσοδεψεία να διατηρηθούν σε χαμηλή θερμοκρασία.

Ορισμένα προϊόντα που κατασκευάζονται από φυτικά επεξεργασμένο δέρμα μπορούν μετά τη χρήση τους να μπουν στον κύκλο για λιπασματοποίηση.

Όσον αφορά το δέρμα μπορεί ο καθένας μας λίγο να προστατεύσει το περιβάλλον. Με την αγορά δερμάτινων ειδών υψηλής ποιότητας, τα οποία μένουν πολλά χρόνια άθικτα και που με την πάροδο του χρόνου γίνονται πιο άνετα. Δεν πρέπει να ξεχαστεί και το καλό συναίσθημα που έχει κάποιος φορώντας αυτό το κομμάτι.



Στο τέλος αυτού του φυλλαδίου, θα ήθελα να σας δείξω τις εικόνες με τα απόνερα των βυρσοδεψείων, τα οποία καταλήγουν απευθείας στη θάλασσα (βλ. εικ. κάτω).

Φρίκη προκαλεί η θέα του κόκκινου ζωμού, που προέρχεται από τη χρήση των φυσικών δεψικών ουσιών μιμόζα. Η φύση, ωστόσο, φαίνεται να μπορεί να το αντιμετωπίζει, όπως αποδεικνύεται από τα ανθισμένα λουλούδια. Πολύ πιο επικίνδυνες όμως είναι οι ουσίες που είναι λιγότερο ορατές, όπως η υψηλή εισβολή αλάτων, που προέρχονται από το ξεπλύσιμο των δερμάτων, ή τα λάδια από τις μηχανές, που απορροφούνται από το έδαφος και το επιβαρύνουν.

